

Eduskunnan lakivaliokunnalle

## UJ 53/2020 vp; VALIOKUNNAN PYYTÄMÄ SELVITYS

Eduskunnan lakivaliokunta on 24.2.2021 otsikkoasiassa järjestetyssä kuulemisessa pyytänyt ajan puutteen johdosta, että oikeusministeriö toimittaa 24.2.2021 kuluessa kirjallisena lausunnon siitä, voiko Euroopan parlamentin ehdottaman sääntelyn perusteella syntyä tilanne, jossa kynnys tietyn tutkintatoimen käytölle jäsenvaltiossa olisi erilainen valtioiden rajat ylittävissä tilanteissa kuin valtion sisällä tapahtuvassa rikostutkinnassa. Lisäksi lakivaliokunta on toivonut, että oikeusministeriö lausuu kirjallisesti myös siltä osin kuin oikeusministeriön edustajalla on kuulemisessa esitettyjen puheenvuorojen johdosta ollut kuulemisessa vielä muuta kommentoitavaa. Oikeusministeriö lausuu esitetyn johdosta seuraavaa.

Euroopan parlamentin mietinnön mukaan sähköistä tietoa koskeva eurooppalainen luovuttamismääräys tai säilyttämismääräys tulisi aina toimittaa samanaikaisesti sekä palveluntarjoajalle että täytäntöönpanovaltion viranomaiselle. Jos täytäntöönpanoviranomaisen määräajan kuluessa katsoisi, että asiassa soveltuu mietinnössä ehdotetun 10a artiklan 1 kohdassa tarkoitettu kieltäytymisperuste, sen tulisi ilmoittaa asiasta palveluntarjoajalle ja määräyksen toimittaneelle viranomaiselle. Jos määräyksen tarkoittama tieto olisi jo toimitettu määräyksen toimittaneelle viranomaiselle, tämän pitäisi poistaa tieto. Jos ei, niin tietoa ei tulisi lainkaan toimittaa. Mainitussa 10a artiklan 1 kohdassa tarkoitettut kieltäytymisperusteet koskisivat esimerkiksi tilanteita, joissa määräys ei olisi määräyksen toimittamisen edellytyksiä koskevan asetuksen 5 artiklan mukainen, sen täytäntöönpano olisi ne bis in idem –kiellon vastaista taikka olisi merkittäviä syitä arvioida täytäntöönpanon olevan vastoin EU:n perusoikeuskirjasta tai Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 6 artiklasta jäsenvaltiolle johtuvia velvoitteita.

Jos luovuttamismääräys koskisi luottamuksellisen viestinnän suojan kannalta olennaisina pidettäviä tietoluokkia, eli liikenne- tai sisältötietoa, palveluntarjoajan ei tulisi toimittaa tietoa ennen määräajan umpeutumista ainakaan, jos täytäntöönpanoviranomainen ei olisi tätä ennen ilmoittanut palveluntarjoajalle määräyksen hyväksyttävyydestä. Palveluntarjoajan tulisi määräyksen saatuaan mahdollisuuksien mukaan pyrkiä säilyttämään

määräyksessä tarkoitettu tieto menettelyn ajan. Määräajan kuluessa täytäntöönpanoviranomainen voisi ilmoittaa palveluntarjoajalle, että asiassa soveltuu uudessa 10a artiklassa tarkoitettu kieltäytymisperuste, mikä estäisi tiedon toimittamisen. Jos täytäntöönpanoviranomainen ei ilmoittaisi määräajan kuluessa kieltäytymisperusteesta, palveluntarjoajan tulisi lähtökohtaisesti toimittaa tieto määräyksen toimittaneelle viranomaiselle. Jos luovuttamismääräys koskisi liikenne- tai sisältötietoa, täytäntöönpanoviranomainen voisi edellä mainittujen kieltäytymisperusteiden lisäksi kieltää luovuttamismääräyksen noudattamisen mietinnössä ehdotetun 10a artiklan 2 kohdan perusteella. Kohdassa olisi kysymys esimerkiksi tilanteista, joissa määräyksen täytäntöönpano voisi vahingoittaa valtion perustavanlaatuisia intressejä tai määräyksen tarkoittaman tutkintakeinon toteuttaminen olisi täytäntöönpanoviranomaisen kansallisen lainsäädännön johdosta rajoitettu vain tiettyihin tai tietyn rangaistustason rikoksiin.

Oikeusministeriö toteaa edellä sanotun johdosta vaikuttavan erityisesti liikenne- tai sisältötietoa koskevien luovuttamismääräysten osalta siltä, että niihin soveltuvat valtion sisällä tapahtuvaa rikostutkintaa koskevat kynnykset voitaisiin ottaa huomioon myös asetuksen tarkoittamissa rajat ylittävissä tilanteissa. Esimerkiksi Suomessa pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa *televalvontaa* rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai tietyistä muista lainkohdassa mainituista rikoksista. Luvun 3 §:n 2 momentin mukaan esitutkintaviranomaiselle taas voidaan antaa lupa kohdistaa *telekuuntelua* rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä tietyistä lainkohdassa mainituista varsin vakavista rikoksista. Siten Euroopan parlamentin mietinnössä liikenne- tai sisältötietojen osalta ehdotettu kieltäytymisperuste, jonka perusteella määräyksen tarkoittaman tutkintakeinon toteuttaminen voitaisiin myös rajat ylittävissä tilanteissa rajoittaa täytäntöönpanoviranomaisen kansallisessa lainsäädännössä vain tiettyihin tai tietyn rangaistustason rikoksiin, vaikuttaisi ainakin Suomen kansallisen järjestelmän kannalta vastaavan lakivaliokunnan esittämään huoleen.

Muita tietoluokkia koskevien luovuttamismääräysten osalta vastaavaa kieltäytymisperustetta ei ole, vaan sovellettavaksi voisivat tulla edellä mainitut 10a artiklan 1 kohdan kieltäytymisperusteet. Näiden osalta on epäselvää, minkälaisissa tilanteissa määräysten täytäntöönpanon voitaisiin katsoa esimerkiksi olevan vastoin EU:n perusoikeuskirjasta tai Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 6 artiklasta jäsenvaltiolle johtuvia velvoitteita. Kansallisesti huomiota voidaan kuitenkin kiinnittää siihen, että tilaajatietojen osalta kansallisen sääntelyn on katsottu perustuvan poliisilain (872/2011) 4 luvun 3 §:ään, jonka mukaan poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä. Poliisilla on yksittäistapauksessa oikeus pyynnöstä saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta telesoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tiedot ovat tarpeen poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Poliisilla on vastaava

oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja. Siten kansallistietokantaan tilaajatietojen saamiselle ei ole esimerkiksi rikoksen vakavuuteen liittyvää tai muutaakaan kynnystä.

Oikeusministeriö viittaa esitetyn lisäksi U-jatkokirjeessä esitettyyn valtioneuvoston kantaan, jonka mukaan lopullisen sääntelyn ei tule johtaa siihen, että toisen jäsenvaltion lainvalvontaviranomaisilla olisi mahdollisuus saada suomalaisten yksityiselämän ja viestintän luottamuksellisuuden piiriin kuuluvia tietoja silloin, kun se ei ole Suomen perustuslain tai Euroopan unionin perusoikeuskirjan mukaan sallittua.

Oikeusministeriö lisäksi toteaa professori Melanderin kuulemisessa asetuksen oikeusperustasta lausuman osalta, että asiaa koskevaa keskustelua on käyty jo neuvoteltaessa neuvoston yleisnäkemyistä asetuksesta. Asiaan on otettu kantaa valtioneuvoston asiaa koskevassa U-kirjelmässä U 33/2018 vp, jonka mukaan valtioneuvoston alustavan näkemyksen mukaan ehdotetun oikeusperustan sanamuoto ei sulje pois mahdollisuutta toteuttaa asetusehdotuksen mukaista mekanismia rajat ylittävästä pääsystä sähköiseen todistusaineistoon, mutta oikeusperustan asianmukaisuuteen on kiinnitettävä huomiota asian jatkokäsittelyn kuluessa. Asiaa onkin neuvotteluissa sekä keväällä että syksyllä 2018 tiedusteltu neuvoston oikeuspalvelulta, joka on katsonut asetusehdotuksen senhetkisen muotoilun perusteella oikeusperustan olleen asianmukainen. Oikeusministeriö arvioi, että Euroopan parlamentin mietinnössä esitetyt täytäntöönpanoviranomaisen roolia menettelyssä kasvattavat muutokset entisestään vahvistavat neuvoston oikeuspalvelun oikeusperustan asianmukaisuutta koskevia perusteita. Oikeusministeriö kuitenkin katsoo, että lopullisen asetuksen oikeusperustan mukaisuuteen voidaan ottaa kantaa vasta siinä vaiheessa, kun tiedossa on asetuksen lopullinen muotoilu.